

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

LÊ THỊ NGÂN

**MÔ HÌNH TIỂU THUYẾT LÊ VĂN TRƯỜNG
VÀ SỨC HẤP DẪN CỦA MÔ HÌNH NÀY**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2012

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

LÊ THỊ NGÂN

**MÔ HÌNH TIỂU THUYẾT LÊ VĂN TRƯỜNG
VÀ SỨC HẤP DẪN CỦA MÔ HÌNH NÀY**

**Chuyên ngành: Văn học Việt Nam hiện đại
Mã số: 62.22.34.01**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: GS. NGUYỄN ĐĂNG MẠNH

THÁI NGUYÊN - 2012

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả được nêu trong luận án là trung thực và chưa được ai công bố trong bất kỳ công trình khoa học nào. Nếu sai, tôi hoàn toàn chịu trách nhiệm.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2012

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

LÊ THỊ NGÂN

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc tới GS. Nguyễn Đăng Mạnh - người thầy đáng kính đã tận tình hướng dẫn và động viên tôi trong suốt quá trình thực hiện luận án này.

Tôi xin chân thành cảm ơn bà Lê Thị Giáng Vân - con gái út nhà văn Lê Văn Trương đã cung cấp cho tôi nhiều tư liệu quý báu về cuộc đời, văn nghiệp và tác phẩm của nhà văn để hoàn thành luận án này.

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới cơ sở đào tạo Đại học Thái Nguyên, đơn vị đào tạo trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên đã tạo điều kiện để tôi hoàn thành khóa học và trình bày luận án này.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn đến các đồng nghiệp của tôi đã chia sẻ nhiều tư liệu và kinh nghiệm quý báu liên quan đến vấn đề nghiên cứu của luận án.

Tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn tới gia đình, người thân đã động viên và giúp đỡ tôi trong quá trình hoàn thành luận án.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2012

Tác giả luận án

Lê Thị Ngân

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của luận án	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
2.1. Xu hướng phê phán	2
2.2. Xu hướng khẳng định.....	8
2.3. Tiểu kết	19
3. Mục đích, đối tượng và văn bản nghiên cứu	20
3.1. Mục đích, đối tượng nghiên cứu	20
3.2. Văn bản nghiên cứu.....	21
4. Phương pháp nghiên cứu.....	21
5. Đóng góp mới của luận án	22
6. Bố cục của luận án	22
PHẦN NỘI DUNG	23
CHƯƠNG 1: KHÁI NIỆM MÔ HÌNH VÀ CÔNG CHỨNG CỦA TIỂU THUYẾT	
LÊ VĂN TRƯƠNG.....	23
1.1. Khái niệm mô hình	23
1.1.1. Khái niệm mô hình trong khoa học và đời sống	23
1.1.2. Mô hình trong nghệ thuật, văn chương	23
1.2. Công chứng của tiểu thuyết Lê Văn Trương	25
1.2.1. Vấn đề công chứng của văn học và sự hình thành lớp công chứng mới nửa đầu thế kỷ XX.....	25
1.2.2. Công chứng của tiểu thuyết Lê Văn Trương	29
1.3. Tiểu kết chương 1	34

CHƯƠNG 2: NHÂN VẬT NGƯỜI HÙNG - ĐẶC ĐIỂM THỨ NHẤT	
CỦA MÔ HÌNH TIỂU THUYẾT TIỂU VĂN TRƯỜNG.....	36
2.1. Tính cách nhân vật người hùng trong tiểu thuyết Lê Văn Trương.....	36
2.1.1. Sự đa dạng về nhân vật	36
2.1.2. Sự thống nhất về tính cách.....	42
2.2. Nhân vật người hùng của Lê Văn Trương với khát vọng vượt thoát thân phận của mình	47
2.2.1. Thành phần xuất thân của nhân vật người hùng trong tiểu thuyết Lê Văn Trương...	47
2.2.2. Sự đổi ngôi - khi nhân vật người hùng của Lê Văn Trương chiến thắng	49
2.3. Một số kiểu nhân vật người hùng trong tiểu thuyết Lê Văn Trương	55
2.3.1. Người hùng trong trường đời	55
2.3.2. Người hùng trong tình yêu.....	63
2.4. Tiểu kết chương 2	72
CHƯƠNG 3: CỐT TRUYỆN LY KỶ, NHỮNG CẢNH XỨ LẠ -	
ĐẶC ĐIỂM THỨ HAI CỦA MÔ HÌNH TIỂU THUYẾT LÊ VĂN TRƯƠNG	74
3.1. Sức hấp dẫn của cốt truyện ly kỳ trong tiểu thuyết, truyện kí truyền thống đối với đại chúng	74
3.1.1. Quá trình hiện đại hóa của tiểu thuyết Việt Nam đầu thế kỉ XX.....	74
3.1.2. Thị hiếu của đại chúng: ưa thích cốt truyện ly kì	76
3.2. Một số loại cốt truyện chủ yếu của tiểu thuyết Lê Văn Trương	79
3.2.1. Cốt truyện phiêu lưu.....	79
3.2.2. Những truyện tình éo le	84
3.2.3. Những cảnh xứ lạ	90
3.2.3.1. Truyện đường rừng và nét riêng của tiểu thuyết Lê Văn Trương.....	90
3.2.3.2. Sức hấp dẫn của những miền đất lạ	93
3.2.3.3. Sự khám phá phong tục, văn hoá vùng cao	98
3.3. Tiểu kết chương 3	103

CHƯƠNG 4: CHỦ ĐỀ ĐẠO LÝ VÀ KẾT THÚC CÓ HẬU- ĐẶC ĐIỂM THỨ BA CỦA MÔ HÌNH TIÊU THUYẾT LÊ VĂN TRƯƠNG	105
4.1. Chủ đề đạo lý và kết thúc có hậu trong tiểu thuyết luôn phù hợp với thị hiếu của đại chúng bình dân.....	105
4.1.1. Quan niệm mới của các nhà tiểu thuyết Việt Nam hiện đại về vấn đề giáo huấn trong văn chương	105
4.1.2. Lê Văn Trương với lối đi riêng, trở về truyền thống	109
4.2. Chủ đề đạo lý trong tiểu thuyết Lê Văn Trương.....	112
4.2.1. Điểm khác biệt giữa nhân vật người hùng trong tiểu thuyết Lê Văn Trương với nhân vật siêu nhân của Nietzsche	112
4.2.2. Đạo lý mang tính truyền thống.....	115
4.2.3. Đạo lý mang tính thiết thực	125
4.2.4. Đạo lý mang tính dân tộc, lòng yêu nước	130
4.3. Kết thúc có hậu.....	136
4.4. Tiểu kết chương 4	140
PHẦN KẾT LUẬN	142
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	145

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của luận án

Trong văn học Việt Nam giai đoạn 1930 - 1945, Lê Văn Trương nổi lên như một hiện tượng đặc biệt. Sức viết của Lê Văn Trương không dễ mấy ai có được, nếu không nói là chưa ai có được. Riêng tiểu thuyết đã 247 cuốn. Ngoài tiểu thuyết, ông còn viết truyện ngắn, phóng sự, bút ký, thơ và kịch. Ông tạo ra được một kiểu nhân vật Người hùng "*được cả một thời chấp nhận và say mê*".

Nhưng tiểu thuyết Lê Văn Trương có nhiều luồng ý kiến đánh giá khác nhau, thậm chí trái ngược nhau.

Có nhiều ý kiến đánh giá: Văn Lê Văn Trương dễ dãi, dây cà ra dây muống, rườm rà, luộm thuộm; Lê Văn Trương hay triết lý, nhưng ồn ào và áp đặt; Nhân vật Người hùng trong tiểu thuyết Lê Văn Trương là thứ *anh hùng rom*, huyênh hoang, có những hành vi bất thường, nhiều khi không thực.

Bên cạnh đó là những ý kiến ghi nhận sự ảnh hưởng đặc biệt của tiểu thuyết Lê Văn Trương với công chúng đương thời: Tiểu thuyết gia họ Lê là người dám đứng ra mạnh dạn chủ trương một lý thuyết luân lý; Với những trang văn nồng nàn, mạnh mẽ, thể hiện những khát vọng cháy bỏng của con người, nhà văn đã xây dựng hình tượng người hùng quyết liệt và ngang tàng; Triết lý sức mạnh và nhân vật người hùng của ông đã ảnh hưởng tới thế hệ thanh niên thời đó rất sâu đậm; Thực tế đã cho thấy, Lê Văn Trương tự tạo riêng cho mình một vị trí trong văn học Việt Nam hiện đại những năm đầu thế kỷ XX.

Qua những ý kiến trái ngược nhau nói trên, thấy nổi lên một vấn đề: Tiểu thuyết Lê Văn Trương không hẳn đã đặc sắc hơn một số tác giả khác, nhiều tác phẩm bộc lộ rõ nhược điểm về mặt nghệ thuật, trong đó có hiện tượng lặp lại của nhiều yếu tố (đến mức có thể mô hình hoá được), nhưng các tác phẩm của ông vẫn có sức hấp dẫn đặc biệt đối với công chúng văn học đương thời, ảnh hưởng không nhỏ tới tư tưởng của tầng lớp thanh niên, khiến ông trở thành nhà văn có sách *best seller* nhất thế kỷ. Tác phẩm của ông trong suốt một thời gian dài luôn được "*...nhà xuất bản chờ bản thảo viết xong để in, độc giả chờ sách ra để đọc*" [25;212].

Câu hỏi đặt ra ở đây là tại sao nghệ thuật của tiểu thuyết Lê Văn Trương thuộc hạng xoàng, nhưng lại có sức hấp dẫn đông đảo độc giả như vậy? Lê Văn Trương đã có lối viết phù hợp với *tâm đón đợi* của công chúng? Hiện tượng Lê Văn Trương có phải là *một kiểu tồn tại văn học*?

Đã có nhiều nhà văn, nhà nghiên cứu tìm cách giải thích sức chinh phục độc giả của Lê Văn Trương ở các góc độ khác nhau. Nhưng vấn đề đó cho đến nay vẫn chưa được lý giải một cách đến độ và thoả đáng.

Luận án **Mô hình tiểu thuyết Lê Văn Trương và sức hấp dẫn của mô hình này** hi vọng đóng góp vào việc lý giải vấn đề nói trên.

Bên cạnh đó, Lê Văn Trương cũng là một người chịu thiệt thòi về thái độ đánh giá chưa thật sự công bằng của giới phê bình văn học trong suốt một thời gian dài với những gì ông đóng góp cho văn học Việt Nam những năm đầu thế kỉ XX. Người đời gần như lãng quên "người hùng" một thuở. "*Với các nhà văn, dù đã qua đời hay còn sống, chúng ta nên công bằng và trung thực*" [13].

Tác giả luận án hy vọng sẽ góp phần đánh giá một cách công bằng, khách quan, những đóng góp của Lê Văn Trương đối với văn học nước nhà từ góc độ tâm lý tiếp nhận văn học của độc giả.

2. Lịch sử vấn đề

Trong các nhà văn đương thời, Lê Văn Trương là một trong những người được đọc nhiều nhất đồng thời cũng là người bị công kích một cách ồn ào nhất. Đã bao người chê bai ông giễu cợt ông, nhưng cũng đã có không biết bao độc giả say mê ông, thậm chí sống theo những hình tượng nhân vật của ông. Cho đến nay, theo thống kê sơ bộ của chúng tôi, có khoảng trên dưới 50 công trình lớn nhỏ viết về Lê Văn Trương và tiểu thuyết của ông.

2.1. Xu hướng phê phán

Tác phẩm của Lê Văn Trương đã từng bị công kích khá nhiều. Đồng nghiệp chê ông viết dễ dãi, dây cà ra dây muống. Người khó tính chê ông triết lý rẻ tiền. Người sống an phận không thích sự phá cách, ngang tàng, bất cần trong lối sống của những "người hùng" của ông. Có người không ưa ông từ tác phẩm đến phong cách,

lôi cả chuyện đời tư của ông lên mặt báo. Cứ như thế, hình thành định kiến về Lê Văn Trương. Nhiều nhà nghiên cứu gạt ông ra khỏi lịch sử văn học, hoặc có nhắc đến thì cũng với một thái độ không mấy trân trọng.

Nhóm Tự lực văn đoàn gọi Lê Văn Trương là “*hạng triết học nửa mùa*”. Họ nhận xét: “*không bao giờ ông Lê Văn Trương chịu bỏ mắt dạy luân lý, dù ông ấy viết tiểu thuyết hay phóng sự*”. Họ tỏ thái độ: “*Chúng tôi rất ghét cái lối văn tâm lý vô nghĩa lý của Lê Văn Trương*” [43;16]. Nhóm **Phong hóa** gọi ông là “*huyền hoang tôn ông*”. Những lời chỉ trích như thế có phần gay gắt nhưng không phải không có căn cứ.

Giữa nhóm Tự lực văn đoàn và Lê Văn Trương có sự cạnh tranh trong thị trường văn học đương thời nên những nhận xét như vậy âu cũng là điều dễ hiểu. Nhưng có những nhà phê bình không thuộc nhóm nào cũng viết về Lê Văn Trương với những lời lẽ không mấy thiện cảm.

Trong cuốn **Nhà văn hiện đại**, Vũ Ngọc Phan đã dành tới 41 trang giới thiệu về Lê Văn Trương, nhưng thái độ phê phán khá gay gắt. Về cách viết, theo Vũ Ngọc Phan, ở Lê Văn Trương “*còn thấy cả những cái rớt lại của lối văn tiểu thuyết cổ vào lớp Nguyễn Bá Học, Phạm Duy Tốn*”, “*kém về cả hành văn lẫn về truyện*”, “*cốt truyện “đặc phùng tuông” rõ ra truyện một phim chớp bóng*” [55;292]. Còn về nội dung, tác giả **Nhà văn hiện đại** đánh giá văn chương Lê Văn Trương là thứ văn nặng về thuyết luân lý, nhiều nhân vật, “*người thì là người hùng mà cử chỉ và ngôn ngữ lại là cử chỉ và ngôn ngữ của con nít*” [55;300]. Nhà phê bình Vũ Ngọc Phan còn đưa ra một số nhận xét không mấy thiện cảm về một vài tác phẩm cụ thể của Lê Văn Trương. Bàn về cuốn **Trước cảnh hoang tàn Đệ Thiên Đệ Thích** - một tác phẩm đầu tay của Lê Văn Trương, Vũ Ngọc Phan viết: “*...văn viết còn cổ lỗ và hầu hết các truyện đều xây dựng sơ sài*” [55;290]. Nhận xét về cuốn **Chồng chúng ta**, tác giả **Nhà văn hiện đại** đã đánh giá: “*Trong Chồng chúng ta, văn viết lại cầu thả. Ngoài những lời nghị luận, chỉ rất những lời đối thoại dài dòng, những chuyện đầu Ngô mình Sở, làm cho người đọc có cái cảm tưởng như khi viết, tác giả không buồn xóa một chữ nào*” [55;322]. Kết thúc bài viết khá dài của mình về Lê Văn Trương, Vũ Ngọc Phan đã kết luận: “*Tiểu thuyết của Lê Văn Trương mỗi ngày một nhiều, nhưng xét chung tất cả, người ta thấy các truyện của ông không khác*